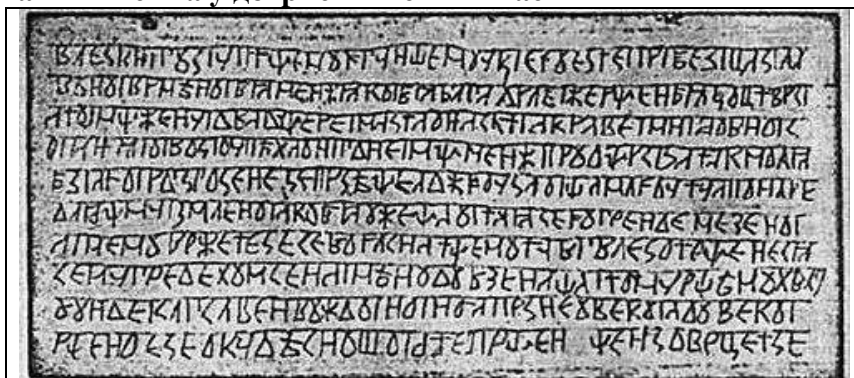

ІМ'Я & СИМВОЛ. САКРАЛЬНИЙ ЗМІСТ УКРАЇНСЬКОЇ АЗБУКИ

1. Існування письма у дохристиянський час

Мал. 7. Фотографія дощечки № 16 Велесової книги. Фото з відкритих джерел.

Аналогічне значення відіграла Велесова книга, яка є складним поєднанням міфологічних образів давніх слов'ян, специфічного письма та філософських концепцій (мал. 7). Наукова спільнота наголошує на тому, що мова та символи книги є сумішшю різних слов'янських діалектів, що не відповідали нормам IX ст. Незважаючи на те, що Велесова книга є літературною містифікацією XX ст., вона має вагоме значення для сучасної рідновірської традиції.

Текст книги записаний особливим алфавітом, який прихильники називають «велесовицею», головною особливістю якої є розміщення літер, що не стоять на лінії, а ніби «звисають» з горизонтальної риски. На думку прихильників автентичності книги, горизонтальна лінія символізує межу між небом (світом Богів) та землею (світом людей). Літери, що звисають з неї, ніби «спущена з неба» божественна істина.

У Велесовій книзі використовуються символи, що описують світобудову та долю народу: ключовим образом є Велес (Влес), який виступає втіленням мудрості, покровителем худоби, знань та мистецтв. Позиціонується як охоронець світової рівноваги та посередник між світом богів і людей.

На одній із дощечок описано космогонічні уявлення давніх слов'ян, які уявляли світ трирівневим, що складався з яві, праві й наві. Прав символізує закон, божественний світ; яв – є видимим, земним світом; нав – асоціюється з потойбічним світом і минулим часом. Світ створено Дажбогом із світового яйця: «Се бо Дажбог створив нам яйце, що є світ-зоря». Символом військової звитяги і мужності є сокіл («як соколи, нападемо на них»). Велесову книгу написано на дерев'яних дощечках, виготовлених з дуба і берези, які символізують тяглість традиції та зв'язок із природою. Кожна дощечка сприймається як священний об'єкт.

Демонстративна символічність Велесової книги, імітація праслов'янської мови, докладні описи історії, міфології та релігії слов'янських племен «русів» свідчить про індивідуальне авторство, яке приписують історику-аматору Ю. Миролюбову, який позиціонував себе лише перекладачем оригінальних

дерев'яних дощочок знайдених у 1919 р. на Харківщині художником Ф. Ізенбеком і втрачених під час Другої світової війни.

Відомою є також версія про можливий зв'язок княжих геральдичних знаків двозуба і тризуба з давніми письменами. Однак двозуби і тризуби є не елементами абетки, а геральдичними емблемами (тамгами). Кожен із цих знаків символізував конкретного князя, його владу та власність. Вони не читалися як слова, а упізнавалися як «бренд». Ранні знаки, що контурами нагадують двозуби і тризуби мають хаотичний вигляд, часто копіюють скандинавські руни без логіки розвитку. Натомість знаки Рюриковичів мають чітку генеалогічну логіку. Зустрічаються в культурних шарах Х–ХІІІ ст.: на монетах (златниках та срібляниках); печатках, якими скріплювали державні акти; цеглі (плінфі) Десятинної церкви, Софії Київської; підвісках-пекторалях. Кожен наступний князь додавав до «батьківського» двозуба свій елемент (ногу, хрест, відросток). Знаком Святослава був простий двозуб, який мав П-подібну форму з гострими або закругленими догори кінцями, був особистим знаком князя, який ставили на печатках та зброї. Володимир додав до батьківського двозуба середній зубець, що можна розглядати як спосіб виділитися і позначити нову епоху, пов'язану з хрещенням Русі, карбуванням власної монети – златників та срібляників. Середній зубець часто завершувався хрестом або мав складну форму (трилисник). Ярослав зберіг тризуб, але модифікував його, додавши до середнього зубця кільце зверху, тому його часто називають «тризубом з очком». У період князювання Мстислава Володимировича та Ізяслава (ХІ ст.) знаки починають «розгалужуватися». Зокрема, з'являються ноги (підставки) знизу знака. Зубці стають більш фігурними, додаються завитки, що нагадують рослинний орнамент. У період роздробленості (ХІІ ст.) кожна з гілок Рюриковичів (Чернігівська, Смоленська, Галицька) мала свій варіант. Знаки стали дуже складними: додалися хрести на бокових зубцях; змінюється форма основи (могла бути гострою або пласкою). У Галицько-Волинському князівстві відбулася зміна пріоритетів. Князь Данило та його нащадки іноді поверталися до форми двозуба (наприклад, на печатках Юрія І), який набув стилізованих ознак. У цей період (ХІІІ ст.) відбувається перехід до геральдики, що пояснюється європейськими рицарськими впливами. Поряд із княжим знаком з'явився територіальний герб – Зубатий Лев, що спинається на скелю.

Очевидно, що до упровадження кирилиці давні русичі мали елементарне письмо, яке обслуговувало суто побутову сферу. Можливо, що кириличний алфавіт як сакральне письмо і «черти і різи» могли певний час існувати паралельно. Аналогічні прецеденти фіксуються у давньому Єгипті, де паралельно існувало три види письма, але використовувалося з різною метою. Ієрогліфічне письмо вважалося священним, оскільки було найдавнішою і найвідомішою формою передачі інформації, де кожен знак одночасно міг означати окремий звук, ціле слово або ідею. Використовувалося для монументальних написів на стінах храмів, гробниць та обелісків. Ієратичне письмо виглядало як спрощена форма ієрогліфів, було наслідком деміфологізації і викликане необхідністю уточнювати інформацію. Вживалося

для повсякденних справ – адміністративних документів, медичних текстів, літературних творів та релігійних сувоїв на папірусі. Демотичне або народне письмо – найбільш спрощена форма скоропису, що з’явилася близько VII ст. до н. е. Мало суто практичне використання для цивільних паперів, торгових угод, листів та юридичних документів. Можливо, що у часи Київської Русі також існувало декілька видів письма, але під час історичних процесів XIII–XIV ст. залишилося лише кириличне, осередками якого були християнські церкви і монастирі.

Існують приклади перехідних форм від «черт» до літер або свідчення паралельного існування двох видів письма. Прикладом може слугувати глиняна корчага (гличик у вигляді амфори) з надписом кириличною абеткою, датованою другою чвертю – серединою X ст., знайденою в одному з Гніздовських курганів під Смоленськом у 1949 р. археологом Д. Авдусіним [8, с. 47-52]. На поверхні горщика видряпано надпис «гороушна», що трактується як «гірчиця» або прянощі типу перцю. Д-р. «гороушна», тобто називний відмінок присвійного прикметника (ад’єктивація посесиву в давньоруському): від слов’янського особистого імені Горун. У сучасному мовному еквіваленті аналогом цієї словоформи може бути: Горинич – [горщик] Горинича. На основі сакральності звичаю розбивати глиняний посуду під час поховання, що належав померлому, О. Мединцева вважає, що на корчазі було написано ім’я похованого в кургані воїна-купця, який ходив «з варяг у греки» – Горун або Горунша [9]. Власне перехідності стосується два символи, що трактуються як вкраплення глаголичної азбуки або наслідки докириличного письма (мал. 9).

	 	
Мал. 8. Корчага з написом в експозиції Смоленського історичного музею. Фото з відкритих джерел.	Мал. 9.	

Далі буде.